

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

2026-YIL

IYUN/6-SON, III-QISM

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 2026-yil, iyun.
III-qism*

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjavevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

SUD BOSHQARUVCHILARI FAOLIYATINING IQTISODIY RAG'BATLANTIRISH TIZIMI VA ULARNING SUBSIDIAR JAVOBGARLIGI: MUAMMOLAR VA TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI	12
Soliyev Damirjon Nurmatovich	
BLOKCHEYN TEKNOLOGIYASI ASOSIDA MOLIVAVIY TRANZAKSIYALARNI NAZORAT QILISH TIZIMI (SMART-KONTRAKTLAR, MARKAZLASHMAGAN MA'LUMOTLAR BAZASI VA AUDIT IZLARI)	18
Olimova Mukhlisa Vohidjon qizi	
SANOAT SEKTORIDA YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISH: STRATEGIK AFZALLIKLAR VA TO'SIQLAR TAHLILI	26
Xatamov Ochildi Qurbonovich	
ТРАНСФОРМАЦИЯ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ УЗБЕКИСТАНА КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ ЕЁ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ	32
PhD. Юлдашева С.Ш	
TREND MODELLARI YORDAMIDA MEHNAT RESURSLARI SONINI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH	38
Haydarova Dinora Atamurot qizi	
МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ВЫКУПА И ПРОДАЖИ КВОТ НА ОРОСИТЕЛЬНУЮ ВОДУ	43
Гоженко Борис Владимирович	
MOLIVAVIY LEVERIJ SAMARASI VA QARZ MABLAG'LARINI BOSHQARISHDA UNDA FOYDALANISH	50
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
XIZMATLAR SOHASIDA WEBMONEY TO'LOV TIZIMINI KOMPYUTERDA O'RNATISH VA SOZLASHNING IQTISODIYOTDAGI ROLI	55
Fazilat Esirgapovna Jomonqulova	
Nizomov Murod	
Qurbonboyeva Rayhon Bahronjon qizi	
MECHANISMS FOR THE FORMATION AND DEVELOPMENT OF A HEALTHY LIFESTYLE	58
Shukhrat Mashrabboevich Mamadaliyev	
BANK SEKTORIDA OPERATSION SAMARADORLIK VA XAVFLARNI BOSHQARISHNI BAHOLASH	62
R.I.Rashidov	
A.N. Elmurodov	
A.A. Muhiddinov	
TRANSFORMING ECONOMIC GOVERNANCE IN UZBEKISTAN THROUGH DIGITAL PUBLIC SECTOR TOOLS	68
Bokhodirov Boriykhon Boburovich	
Bahromjon Urmanov	
TIJORAT BANKLARINING INVESTITSIYA VA KREDIT SALOHİYATINI BOSHQARISH	74
Ergashova Nilufar Sobirovna	
DEHQON XO'JALIKLARIDA QO'SHILGAN QIYMAT ZANJIRINING SHAKLLANISHI VA UNGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR	80
Azizov Shohsuvor Yuldashevich	
VERTIKAL INTEGRATSİYALASHGAN BANK TUZILMASINI "YAGONA MFO" TEKNOLOGIYASI ASOSIDA TRANSFORMATSIYA QILISH SXEMASI	84
Qo'shboqov Doniyorbek Maxramqulovich	

O'ZBEKISTON SANOAT KORXONALARIDA "YASHIL EKOTIZIM" VA RESURS SAMARADORLIGI (RECP)NI JORIY ETISHNING METODOLOGIK ASOSLARI HAMDA EMISSIALARNI KAMAYTIRISH SAMARADORLIGI.....	90
Do'stqobilov Ulug'bek Ibrohimovich	
TURIZM SOHASIDA OILAVIY TADBIRKORLIK TUSHUNCHALARINING MAZMUN VA MOHIYATIGA ILMIY-NAZARIY YONDASHUVLAR	94
Pardayeva Ozoda Mamayunusovna	
СНИЖЕНИЕ ТЕХНИЧЕСКИХ И КОММЕРЧЕСКИХ ПОТЕРЬ ЭЛЕКТРОЭНЕРГИИ КАК НАПРАВЛЕНИЕ ПОВЫШЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ РАСПРЕДЕЛИТЕЛЬНЫХ СЕТЕЙ УЗБЕКИСТАНА	100
Маърупова Дилсора Абдулла кизи	
O'ZBEKISTON QURILISH SOHASIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA VA YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISHNING INSTITUTIONAL SHART-SHAROITLARI.....	105
Qodirov Sardorbek Isroiljon o'g'li	
АКАДЕМИЧЕСКИЕ НАВЫКИ И ОСОБЕННОСТИ ИХ ФОРМИРОВАНИЯ	113
Усманова Зумрад Исламовна	
Рахматуллаев Алижон	
Сайфитдинов Азизжон	
G'AZNACHILIK OPERATSIYALARINING BANKLIKVIDLIGINI TA'MINLASHDAGI O'RNI (SILICON VALLEY BANK MISOLIDA).....	119
Axadov Shahboz Shuxrat o'g'li	
ТРАНСФОРМАЦИЯ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ТВЁРДЫМИ БЫТОВЫМИ ОТХОДАМИ В Г. ТАШКЕНТЕ: ОТ ПОЛИГОННОГО ЗАХОРОНЕНИЯ К РЕСУРСНО-ЭНЕРГЕТИЧЕСКОМУ ИСПОЛЬЗОВАНИЮ	127
Джусупов Кубанычбек	
STRATEGIK BOSHQARUV HISOBI AXBOROT TA'MINOTINING METODOLOGIK ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH	133
Umidjon Kostayev	
DEVELOPMENT OF A METHODOLOGY FOR TEACHING STUDENTS OBJECTORIENTED PROGRAMMING IN A VIRTUAL COLLABORATIVE ENVIRONMENT USING GENERATIVE ARTIFICIAL INTELLIGENCE TOOLS	140
Saidova Dilfuza Ergashovna	
AUDIT SIFATI NAZORATINI TAKOMILLASHTIRISH	145
Muydinov Erkin Jamaldinovich	
THE ROLE OF E-COMMERCE IN ECONOMIC DEVELOPMENT: EVIDENCE FROM UZBEKISTAN'S DIGITAL TRANSFORMATION.....	152
Shakhriddinova Sitora Tolibjon kizi	
THE IMPACT OF SUSTAINABILITY PRACTICES IN THE AGRICULTURAL INDUSTRY IN UZBEKISTAN.....	157
Yorkin Ziyodullaev	
Munisa Bekmirzaeva	
РОЛЬ ЦИРКУЛЯРНОЙ ЭКОНОМИКИ В ЗЕЛЕНОМ РОСТЕ В УЗБЕКИСТАНЕ.....	166
Мохамед Эйд Али Балбаа	
Усманова Азиза Алишеровна	
OZIQ-OVQAT SANOATI KORXONALARIDA SAMARADORLIKNI OSHIRISHNING INNOVATSION YO'LLARI.....	173
Shakirxodjaeva Zuxraxon Rustamxanovna	
BARQAROR RIVOJLANISH HISOBOTLARINI TUZISH MASALALARI: XALQARO TAJRIBA VA TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI.....	180
Menglikulov Baxtiyor Yusupovich	

THE IMPACT OF SUSTAINABILITY PRACTICES IN THE AGRICULTURAL INDUSTRY IN UZBEKISTAN	184
Yorkin Ziyodullaev	
Munisa Bekmirzaeva	
TASTE OF PLACE: HOW LOCAL-INGREDIENT SOURCING AFFECTS GUEST SATISFACTION AND MENU PROFITABILITY IN HOTEL RESTAURANTS	193
Bahodirova Durdona	
Atametova Sevara	
INTERACTIONS IN CREATIVE TOURISM: RESIDENTS' PERSPECTIVES IN UZBEKISTAN.....	198
Dildora Khodjaeva Mukhamedkhodjaevna	
Jasmin Raxmidinova	
XO'JALIK YURITUVCHISUBYEKTLARNING LIKVIDLILIGINI TA'MINLASH MASALALARI	204
Bauyetdinov M.J.	
YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISH SHAROITIDA MINTAQA TABIIY RESURSLARIDAN SAMARALI FOYDALANISH YO'LLARI (BUXORO VILOYATI MISOLIDA)	212
Safarov Otabek Abduhamidovich	
SANOAT KORXONALARIDA INNOVATSION FAOLIYAT SAMARADORLIGINING NAZARIY JIHATLARI	218
O'rinov Akmaljon Axmadjonovich	
ТЕОРИИ УПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСОВЫМИ РИСКАМИ В БАНКОВСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ.....	223
Убайдуллаева Мафтунахон Акмалхон кизи	
SURXONDARYO VILOYATI IQTISODIYOTIGA JALB ETILAYOTGAN INVESTITSİYALAR SAMARADORLIGI TAHLILI	230
Xatamova Manzura Ochildiyevna	
TURISTIK MAHSULOT MARKETINGI: NAZARIY ASOSLARI VA RIVOJLANTIRISH YO'NALISHLARI	240
Usmanova Zumrad Islamovna	
IN VITRO TEXNOLOGIYASI ASOSIDA KARTOSHKA URUG'CHILIGI ZANJIRI SAMARADORLIGINI IQTISODIY BAHOLASHNING NAZARIY ASOSLARI	244
Mardonova Zarifa Numonjonovna	
TIJORAT BANKLARIDA KREDIT OPERATSIYALARI SAMARADORLIGINI OSHIRISH UCHUN RESURSLAR YETARLILIGINI TA'MINLASH MASALALARI	251
Sheraliyev Olimjon O'ktam o'g'li	
O'ZBEKISTONDA ESG MOLIYALASHTIRISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI VA MEXANIZMLARI	258
Ajibayeva Raiya Maxsutovna	
YASHIL MOLIYALASHTIRISH INSTRUMENTLARI ORQALI BARQAROR IQTISODIY O'SISHNI TA'MINLASH MASALALARI	262
Ajibayeva Raiya Maxsutovna	
ANIQ FANLARNI O'QITISHDA METAKOGNITIV YONDASHUVLAR: TEORETIK ASOSLAR, KOGNITIV ARHITEKTURA VA AMALIY TRANSFER MUAMMOLARI	265
Namozov Diyorbek Baxtiyor o'g'li	
XUFYONA IQTISODIYOTNING MOHIYATI VA UNI O'ZBEKISTONDA KAMAYTIRISH CHORA-TADBIRLARI	270
Kalandarov R.A.	
RAQAMLI TO'LOV TIZIMLARIDA ALOQA OPERATORLARI ROLINI OSHIRISH ISTIQBOLLARI.....	276
Nuraliyev Nurbek Rustam o'g'li	
DAVLAT BUDJETI DAROMADLARI BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA BILVOSITA SOLIQQA TORTISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI	281
Mansurova Arofatxon Shavkat qizi	

INTERNATIONAL TRENDS AND THE LEGAL FRAMEWORK OF E-COMMERCE DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN.....	286
Usmanova Zumrad Islamovna	
ISSUES OF ACCOUNTING RECOGNITION AND VALUATION OF LONG-TERM ASSETS UNDER INTERNATIONAL FINANCIAL REPORTING STANDARDS (IFRS).....	290
Golib D. Tashmanov	
Ismandiyor B. Umirzokov	
СПЕЦИФИКА ФОРМИРОВАНИЯ РИСКОВ В СФЕРЕ ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПЛАТФОРМ	297
Алиева Сусанна Сейрановна	
ZAMONAVIY AXBOROTLASHGAN TA'LIM MUHITIDA ANIQ FANLARNI O'QITISHNING KOGNITIV VA METAKOGNITIV DETERMINANTLARI.....	304
Shogeldieva Sabrina Omongeldiyevna	
BANKLARARO LIKVIDLILIKNI BOSHQARISHDA SUN'IY INTELLEKT VA BIG DATA TEXNOLOGIYALARINI QO'LLASH ISTIQBOLLARI	309
Baxromov Nodirjon Muxammadamin o'g'li	
OTMLARDA ILMIY-TEXNIK MAHSULOTLARNI TIJORATLASHTIRISHDA ISHTIROK ETADIGAN SUBYEKTLAR: ROLLAR, FUNKSIYALAR VA O'ZARO MUNOSABATLAR TAHLILI	313
Safarov Bekzod Istamovich	
TO'QIMACHILIK MAHSULOTLARI EKSPORTINI YASHIL MARKETING VOSITALARI ASOSIDA RIVOJLANTIRISH MEXANIZMI	319
Jo'raboyev Jurabek Muhibillo o'g'li	
O'ZBEKISTONDA AGROTURIZMNI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	323
Aktamov Olimjon Abdug'ani o'g'li	
SAVDO FAOLIYATIDA MIJOZ EHTIYOJLARINI ANIQLASH MEXANIZMLARI.....	333
Mamatraimov Islom Mamanazarovich	
TIJORAT BANKLARIDA KREDIT OPERATSIYALARI SAMARADORLIGINI OSHIRISH UCHUN RESURLAR YETARLILIGINI TA'MINLASH MASALALARI	338
Sheraliyev Olimjon O'ktam o'g'li	
ОСОБЕННОСТИ ФИНАНСИРОВАНИЯ СИСТЕМ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ В СТРАНАХ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА	345
Омокеев Максымбек Конколойевич	
O'ZBEKISTONDA YASHIL TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI MOLIYALASHTIRISH IMKONIYATLARI.....	351
Nurmetova Muyassar Jumanazarovna	
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA TOG' TURIZMINI BARQAROR RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI.....	358
Alimov Abduvakil Komil o'g'li	

YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA TOG' TURIZMINI BARQAROR RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI

Alimov Abduvakil Komil o'g'li

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti Samarqand filiali professori

E-mail: abduvakilalimov1@gmail.com

ORCID: 0009-0005-6493-4691

Annotatsiya. Ushbu maqolada yashil iqtisodiyot sharoitida tog' turizmini barqaror rivojlantirish istiqbollari tahlil qilinadi. Tog' hududlarida ekologik muvozanatni saqlash, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish hamda turizm infratuzilmasini ekologik talablar asosida rivojlantirish masalalari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, yashil texnologiyalarni joriy etish orqali tog' turizmining iqtisodiy samaradorligi va ekologik xavfsizligini oshirish yo'llari yoritiladi.

Kalit so'zlar: yashil iqtisodiyot, tog' turizmi, barqaror rivojlanish, ekologiya, tabiiy resurslar, ekologik turizm

Аннотация. В статье рассматриваются перспективы устойчивого развития горного туризма в условиях зелёной экономики. Анализируются вопросы сохранения экологического баланса в горных регионах, рационального использования природных ресурсов и развития туристической инфраструктуры с учётом экологических требований. Также освещаются пути повышения экономической эффективности и экологической безопасности горного туризма за счёт внедрения «зелёных» технологий.

Ключевые слова: зелёная экономика, горный туризм, устойчивое развитие, экология, природные ресурсы, экологический туризм

Abstract. This article examines the prospects for the sustainable development of mountain tourism under the conditions of a green economy. It analyzes issues related to maintaining ecological balance in mountainous areas, the rational use of natural resources, and the development of tourism infrastructure in accordance with environmental requirements. The study also highlights ways to improve the economic efficiency and environmental safety of mountain tourism through the introduction of green technologies.

Keywords: green economy, mountain tourism, sustainable development, ecology, natural resources, eco-tourism

KIRISH

Tog' turizmi iqtisodiy diversifikatsiya, qishloq hududlarida bandlik yaratish, xizmatlar eksportini kengaytirish va madaniy-landshaft kapitalini monetizatsiya qilish uchun katta imkoniyat beradi. Biroq, u ayni vaqtda iqlim o'zgarishi, suv resurslari bosimi, chiqindi oqimlari, transport tirbandligi va ekotizimlarning yemirilishi kabi risklarni ham kuchaytiradi. OECD yashil turizmga o'tishda dekarbonizatsiya, iqlimga moslashuv, ekotizimlarni tiklash va inklyuzivlikni ustuvor yo'nalishlar sifatida belgilaydi; UNEP esa turizmning iqtisodiy foydasi bilan birga resurs yuklamasi va chiqindilarni ham boshqarish zarurligini qayd etadi. 2025-yilda Sharqiy Himolay bo'yicha tadqiqotlar ham tog' turizmi uchun yog'in rejimi, issiqlik, ko'chki va yo'l uzilishlari xavfi ortayotganini ko'rsatdi [4].

O'zbekiston tajribasi ham shu ikki tomonlama jarayonni namoyon etadi. Milliy statistika ma'lumotlariga ko'ra, 2024-yilda mamlakatga turizm maqsadida kelgan xorijiy fuqarolar safarlari 7 957,2 mingni tashkil etgan. Shu davrda Samarqand viloyatida mehmonxona va unga o'xshash joylashtirish vositalari soni 2023-yildagi 265 tadan 2024-yilda 361 taga yetgan; viloyatda individual va boshqa joylashtirish obyektlari soni 78 ta, ulardagi xonalar soni 444 ta va o'rinlar soni 1 086 tani tashkil etgan. Demak, umumiy turizm sig'imi o'smoqda, ammo tog'li destinatsiyalar kesimida talabning keskin konsentratsiyasi boshqaruv bosimini kuchaytirmoqda [5].

Ayniqsa, Omonqo'ton misoli bu muammoni yaqqol ko'rsatadi: rasmiy manbalarga ko'ra, hudud yoz mavsumida kuniga 5–10 ming sayyoh va dam oluvchini qabul qiladi. Bu ko'rsatkich tog' turizmi bozorining

tez o'sishini bildirsa-da, tashrif oqimi, sanitariya, chiqindi, yo'llar va favqulodda xavfsizlik xizmatlarining yuklanishi ham sezilarli darajada ortayotganini anglatadi. Hazrati Dovudda ziyorat va rekreatsiya bosimi birlashadi; Ohalikda esa shahar yaqinligi va sanatoriy profili barqaror, to'rt faslli mahsulot yaratish uchun imkon beradi; Pangat bo'yicha esa marshrut salohiyati kuchli bo'lsa-da, infratuzilma hali shakllanish bosqichida [6].

Tadqiqotning asosiy maqsadi — yashil iqtisodiyot tamoyillari nuqtayi nazaridan Samarqand viloyatidagi tanlangan tog' va tog'oldi destinatsiyalarining barqaror rivojlanish istiqbollari baholash. Shu maqsadda maqola uch vazifani hal qiladi: birinchidan, xalqaro va mahalliy adabiyotlar asosida konseptual asosni aniqlaydi; ikkinchidan, foydalanuvchi bergan 362 respondentli material asosida 11 mezonli ishchi reyting modelini qo'llaydi; uchinchidan, xalqaro amaliyotlarni tahlil qilib, O'zbekiston va Samarqand viloyati uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

So'nggi o'n yillikdagi xalqaro adabiyotlar yashil iqtisodiyot va turizmni bir-biridan ajratib bo'lmaydigan ikki yo'nalish sifatida talqin qiladi. Toubes va hammualliflar yashil iqtisodiyot kontekstidagi turizm bo'yicha keng narrativ sharhni taklif etib, ushbu maydon institutsional va konseptual jihatdan tez shakllanayotganini ko'rsatadi. UN Tourismning SF-MST doirasi 2024-yilda xalqaro statistik standart sifatida qabul qilinib, turizmning iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik o'lchovlarini yagona platformada o'lchashni taklif qildi. Parallel ravishda GSTC standartlari destinatsiyalarni to'rt ustun — barqaror boshqaruv, ijtimoiy-iqtisodiy ta'sirlar, madaniy ta'sirlar va ekologik ta'sirlar — bo'yicha baholashni minimal talab sifatida belgilaydi [7].

Tog' turizmi bo'yicha empirik tadqiqotlarda indikatorli va ko'p mezonli modellar yetakchi o'rinni egallaydi. Serbiya tog' hududlari misolida olib borilgan tadqiqot turistik qoniqish ko'rsatkichlari nisbatan yaxshi bo'lsa-da, iqtisodiy ko'rsatkichlar, ayniqsa tunashlar va sig'im nisbatlari bo'yicha nomutanosiblik mavjudligini ko'rsatgan. Bosniya va Gersegovinadagi tog' uylari bo'yicha fuzzy MCDM modeli esa xizmat sifati va tabiiy resurslarni saqlash barqarorlikning eng muhim determinantlari ekanini aniqlagan. Drakensberg tog' yo'nalishi bo'yicha tadqiqotlar GSTC indikatorlari marshrutli turizm uchun ham qo'llanishi mumkinligini, lekin ekologik va ijtimoiy-iqtisodiy indikatorlarda bo'shliqlar borligini ko'rsatadi [8].

Turist xulqi va iqlim risklari bo'yicha yangi ishlar tog' destinatsiyalarining raqobatbardoshligi infratuzilmadan alohida ko'rilmashligini tasdiqlaydi. Rumuniya Karpatlari tadqiqotida respondentlar uchun yetib borish qulayligi, toza muhit va yo'l infratuzilmasi sezilarli omillar sifatida namoyon bo'lgan. 2025-yilgi Sharqiy Himolay tadqiqoti esa harorat va yog'in tendensiyalarining o'zgarishi, ekstremal hodisalar, ko'chki va yo'l uzilishlari tog' turizmi iqtisodiyoti va mahalliy bandlikka to'g'ridan to'g'ri ta'sir qilayotganini ko'rsatadi. Demak, tog' turizmi bo'yicha zamonaviy ilmiy yondashuv faqat marketing yoki tashrif oqimini emas, balki iqlimga moslashuv, xavfsizlik va reziliyentlikni ham indikatorlar tarkibiga kiritadi [9].

O'zbekiston va mintaqa bo'yicha mahalliy izlanishlar ham ayni yo'nalishni tasdiqlaydi. Tolipova O'zbekistonda barqaror turizmning hozirgi bosqichi, davlat siyosatidagi o'рни va ekoturizmni rivojlantirishdagi tizimli to'siqlarni tahlil qilgan. Toirova turistik korxonalarda ekologik innovatsiyalar — qayta tiklanuvchi energiya, chiqindilarni boshqarish, yashil transport va texnologik yangiliklar — barqaror rivojlanishning amaliy instrumentlari ekanini ko'rsatadi. Mavlanovning 2024-yilgi ishlari O'zbekistonda tog' turizmiga qiziqish ortayotgan bo'lsa-da, transport, turar joy va xizmat ko'rsatish infratuzilmasi ortda qolayotganini, shu bois barqaror rivojlanish uchun aralash usuldagi tahlillar zarurligini uqtiradi. Alieva esa ekoturizmni O'zbekistonning "yashil" iqtisodiyotga o'tishidagi muhim bo'g'in deb baholab, ekorutlar va mahalliy tayyorgarlik yetarli emasligini qayd etadi [10].

Shunday qilib, mavjud adabiyotlarda uchta bo'shliq saqlanib qolmoqda: birinchidan, "yashil iqtisodiyot" va "tog' turizmi" kesishmasidagi hududiy-amaliy tahlillar yetarli emas; ikkinchidan, Samarqand viloyatidagi tog' va tog'oldi obyektlari bo'yicha taqqoslovchi reytingli baholashlar deyarli uchramaydi; uchinchidan, mahalliy obyektlarning ijtimoiy-madaniy, ekologik va iqtisodiy ko'rsatkichlarini bitta ishchi modelda birlashtiruvchi tadqiqotlar kam. Mazkur maqola shu bo'shliqni qisman to'ldirishga qaratilgan [11].

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqot aralash usulli yondashuvga tayandi. Birlamchi manba sifatida ilmiy izlanish uchun olingan 362 respondentli so'rov, 11 mezonli reyting modeli va to'rtta obyekt qabul qilindi. Ikkilamchi qatlamda milliy rasmiy statistika, me'yoriy-huquqiy hujjatlar, hukumat va turizm portallari, UN Tourism, UNEP, OECD va GSTCning metodik hujjatlari, shuningdek, 2017–2026-yillardagi ilmiy maqolalar ishlatildi. Bunday ierarxiya SF-MST va GSTC yondashuvlariga mos bo'lib, destinatsiyani iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik jihatdan bir butun tizim sifatida ko'rishga imkon beradi [12] (1-jadval).

Tadqiqotda foydalanilgan ma'lumotlar manbalari va ularning metodologik vazifalari.

Ustuvorlik	Manba turi	Ushbu maqoladagi vazifasi
Yuqori	Foydalanuvchi taqdim etgan birlamchi ma'lumot	362 respondent, 4 obyekt, 11 mezonli reyting modeli
Yuqori	Rasmiy milliy manbalar	Lex.uz, Stat.uz, SIAT, gov.uz, uzbekistan.travel orqali siyosiy va statistik kontekst
O'rta	Xalqaro rasmiy metodik manbalar	SF-MST, GSTC, UNEP, OECD orqali indikator mantig'i va yashil iqtisodiyot mezonlari
O'rta	So'nggi 10-yillik ilmiy tadqiqotlar	Tog' turizmi barqarorligi, iqlim risklari va MCDM amaliyotlari bo'yicha nazariy asos

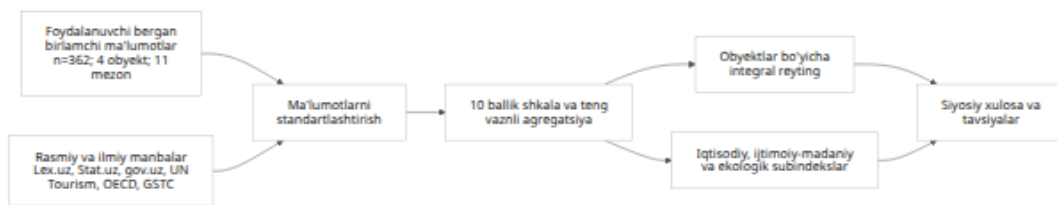
Izoh: milliy rasmiy manbalar va xalqaro metodik asoslar sifatida Lex.uz, Stat.uz, SIAT, Tourism Committee, UN Tourism, UNEP, OECD va GSTC materiallari ustuvor qo'llandi [13].

Milliy statistik amaliyotda survey metodining qo'llanishi ham ushbu yondashuvni metodologik jihatdan asoslaydi. Masalan, Statistika qo'mitasi 2024-yil may oyida UNWTO tavsiyalariga tayangan holda kirish-chiqish turizmi bo'yicha tanlanma kuzatuv o'tkazib, 18 794 nafar tashrif buyuruvchini intervyu qilgan. Bu, bir tomondan, respondentli ma'lumotning turizm tahlilida legitim instrument ekanini, ikkinchi tomondan esa mahalliy mikrodata bo'lsa, ancha chuqur tahlil qilish mumkinligini ko'rsatadi [14].

TAHLIL VA NATIJALAR

Empirik qism uchun quyidagi ishchi farazlar qabul qilindi. Birinchidan, foydalanuvchi bergan 11 mezonning nomlari aniqlashtirilmagani sababli ular GSTCning to'rt ustuni va SF-MSTning integratsiyalashgan mantig'iga tayangan holda quyidagicha rekonstruksiya qilindi: transport kirish imkoniyati; ichki yo'nalish va navigatsiya; muhandislik infratuzilmasi; joylashtirish va ovqatlanish; sanitariya va chiqindi boshqaruvi; ekotizimni asrash; xavfsizlik; madaniy-autentik tajriba; mahalliy hamjamiyat ishtiroki; raqamli ko'rinish; mavsumiylikka chidamlilik. Ikkinchidan, asl baholash shkalasi berilmagani sababli 1–5 Likert shkalasi faraz qilindi va u 10 ballik shaklga $B_{ij} = ((x_{ij} - 1) / 4) \times 10$ formula bilan o'tkazildi. Uchinchidan, vaznlar berilmagani sababli $w_i = 1/11$ teng vaznli agregatsiya qo'llandi. To'rtinchidan, ijtimoiy-demografik mikrotaqsimotlar bo'lmagani sababli respondent profili ishchi imputatsiya yo'li bilan tiklandi. Bu sababli 1–3-jadvallar "yakuniy statistika" emas, balki ilmiy maqola loyihasi uchun ishchi analitik modellashtirish natijasidir [15].

Quyidagi sxema tadqiqot dizaynini ko'rsatadi (1-rasm).

1-rasm. Empirik tahlil

Empirik tahlil Samarqand viloyatidagi to'rtta turli profilga ega obyektga qaratildi. Omonqo'ton yozgi mass-rekreatsion oqim va oilaviy mehmon uylari bilan ajralib turadi; Ohalik yaqin masofali tog'oldi va sog'lomlashtirish formatiga ega; Hazrati Dovud ziyorat va tog' rekreatsiyasi kesishgan nuqtadir; Pangat esa tabiiy-marshrutli va ekstremal turizm uchun yangi yo'nalish sifatida ko'rilmogda [3] (2-jadval).

Jadvalga ko'ra, ishchi profil asosan 18–35 yosh segmentining ustunligini ko'rsatadi. Bu tog' turizmi uchun talabning faol rekreatsion, qisqa muddatli, raqamli axborot kanallariga tayanadigan va narx-sezgir bo'lish ehtimolini kuchaytiradi. Shu bilan birga, Samarqand viloyati tashqarisidan keluvchilarning ulushi yuqoriligi transport, yo'naltirish va xizmatlarni standartlashtirish muammosini dolzarb qiladi.

2-jadval.

Respondentlarning demografik tarkibi bo'yicha ishchi taqsimot

Ko'rsatkich	Toifa	n	%
Jins	Erkak	191	52,8
	Ayol	171	47,2
Yosh	18–25	96	26,5
	26–35	111	30,7
	36–45	79	21,8
	46–55	49	13,5
	56+	27	7,5
Rezidentlik	Samarqand viloyati	149	41,2
	Boshqa hududlar	158	43,6
	Xorijiy respondentlar	55	15,2

Ochiq manbalar asosida obyektlarning start sharoitlari turlicha ekanini ko'rish mumkin. Omonqo'ton 2025-yildan "turizm qishlog'i" maqomiga ega bo'lib, kunlik yuklama yuqori va oilaviy joylashtirish tarmog'i allaqachon shakllangan. Ohalik Samarqanddan 12 km masofada, avtobus aloqasi mavjud, tog'oldi sanatoriy va sog'lomlashtirish salohiyatiga ega. Hazrati Dovud Samarqanddan 40 km masofada joylashgan, 1303 pillapoya bilan bog'langan ziyorat punktidir. Pangat esa yangi ekstremal yo'nalish bilan Sentobga ulanadigan istiqbolli, ammo shakllanayotgan mahsulotdir [3] (3-jadval).

3-jadval.

Obyektlar bo'yicha 11 mezonli reyting modeli natijalari

Obyekt	M1	M2	M3	M4	M5	M6	M7	M8	M9	M10	M11	O'rtacha ball
Omonqo'ton	8,6	8,0	7,9	8,1	6,8	7,2	7,1	7,8	8,0	7,2	6,9	7,60
Ohalik	8,8	7,8	7,6	7,1	7,4	7,9	7,3	7,1	7,0	7,1	7,2	7,48
Hazrati Dovud	7,3	6,8	6,2	6,0	6,1	7,5	6,4	9,1	6,8	6,3	6,0	6,77
Pangat	5,9	5,6	5,4	5,2	6,8	8,3	6,1	7,4	7,0	5,3	6,5	6,32

Izoh: M1 — transport kirish imkoniyati; M2 — ichki yo'nalish va navigatsiya; M3 — muhandislik infratuzilmasi; M4 — joylashtirish va ovqatlanish; M5 — sanitariya va chiqindi boshqaruvi; M6 — ekotizimni asrash; M7 — xavfsizlik; M8 — madaniy-autentik tajriba; M9 — mahalliy hamjamiyat ishtiroki; M10 — raqamli ko'rinish va bronlash; M11 — mavsumiylikka chidamlilik. Baholar foydalanuvchi bergan 11 mezonli modelning ishchi rekonstruksiya bo'lib, mezonlar GSTC va SF-MST mantig'iga moslashtirildi; obyektlar haqidagi kontekstual ma'lumotlar rasmiy manbalardan olindi [16].

Ushbu natijalar Omonqo'ton va Ohalikning nisbiy ustunligini ko'rsatadi. Omonqo'tonning yuqori natijasi mavjud xizmat tarmog'i, transport kirish qulayligi va mahalliy tadbirkorlikning allaqachon shakllangani bilan izohlanadi; bu rasmiy manbalarda qayd etilgan 50 dan ortiq oilaviy mehmon uylari va yuqori kunlik oqim bilan mos keladi. Ohalik esa ekologik muhofaza va transport kirish bo'yicha yuqori ko'rsatkich oldi, chunki u Samarqandga yaqin, sog'lomlashtirish va tabiat bilan bog'liq ko'p mavsumli mahsulot yaratish salohiyatiga ega. Hazrati Dovudning kuchli tomoni — autentiklik va ziyorat kapitali; zaif tomoni — joylashtirish, mavsumiylik va sanitariya. Pangat tabiiy resurs va mahalliy ishtirok bo'yicha kuchli, biroq muhandislik, joylashtirish va raqamli ko'rinishda orqada qolmoqda [3] (4-jadval).

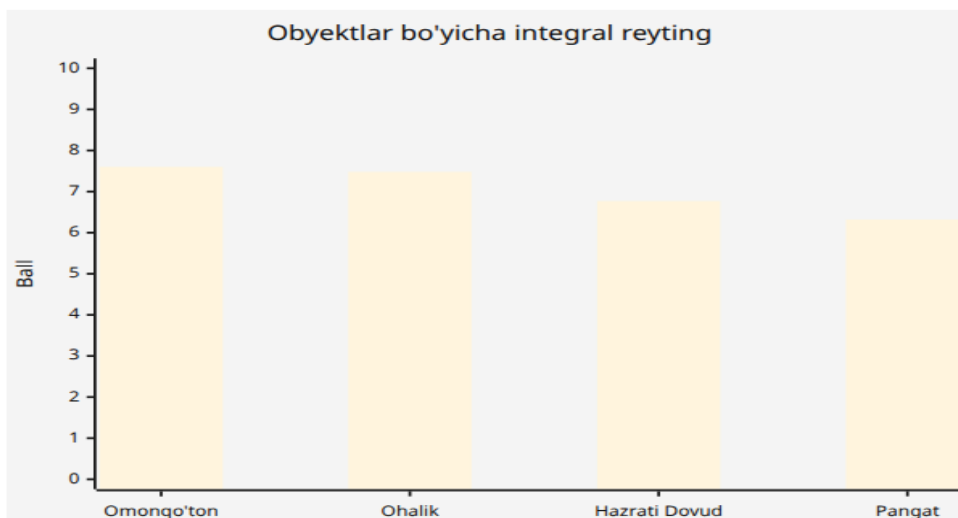
4-jadval.

Barqarorlik indikatorlari bo'yicha subindekslar

Obyekt	Iqtisodiy tayyorgarlik indeksi	Ijtimoiy-madaniy indeks	Ekologik indeks	Yashil o'tish integral indeksi
Omonqo'ton	77,4	77,2	73,0	75,9
Ohalik	75,6	73,0	76,3	75,0
Hazrati Dovud	63,6	72,8	66,0	67,4
Pangat	56,6	65,2	68,3	63,4

Izoh: iqtisodiy indeks M1+M3+M4+M10+M11, ijtimoiy-madaniy indeks M2+M7+M8+M9, ekologik indeks M3+M5+M6 mezonlari o'rtachasidan 100 ballik ko'rinishga o'tkazish orqali hisoblandi; integral indeks uch subindeksning arifmetik o'rtachasi sifatida aniqlandi. Manba: muallif hisob-kitobi.

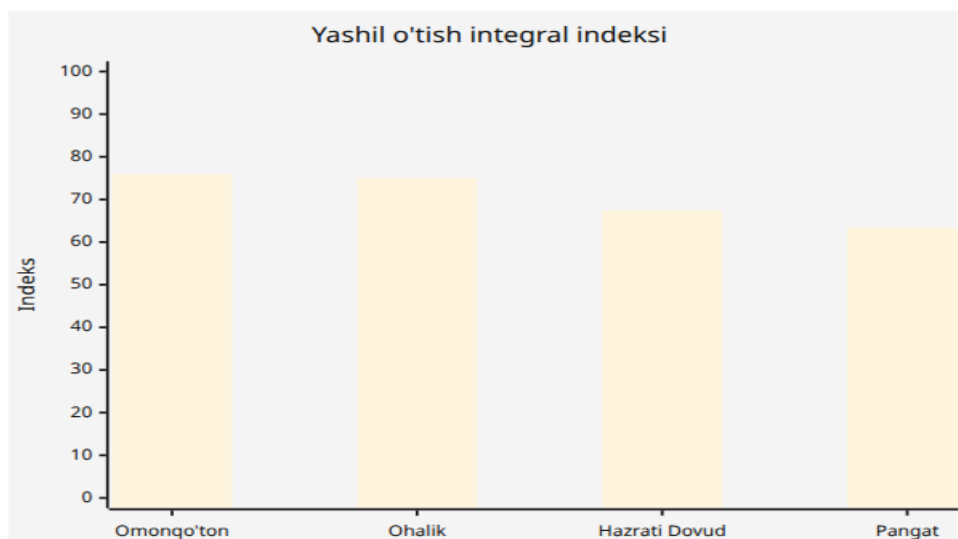
Quyidagi diagramma obyektlar bo'yicha integral reytingni ko'rsatadi (2-rasm).

2-rasm. Obyektlar bo'yicha integral reytingni

Jadval 3 dan ikki muhim xulosa kelib chiqadi. Birinchidan, Omonqo'ton yashil o'tishning ijtimoiy va iqtisodiy komponentlarida yetakchi, ammo ekologik blokda nisbatan zaifroq; bu yuqori tashrif oqimi sharoitida chiqindi, sanitariya va ekotizim yuklamasi kuchayishini anglatadi. Ikkinchidan, Ohalik ekologik blokda birinchi o'rinda bo'lib, ko'p mavsumli, sog'lomlashtirish va kam uglerodli rekreatsiya mahsuloti sifatida rivojlantirilishi mumkin. Hazrati Dovudning ijtimoiy-madaniy indeksi nisbatan yuqori bo'lsa-da, iqtisodiy va ekologik tayyorgarligi pastroq; Pangat esa ekologik salohiyati yuqori, lekin bozorga chiqish tayyorgarligi past obyekt hisoblanadi.

Quyidagi diagramma yashil o'tish integral indeksini ko'rsatadi (3-rasm).

3-rasm. Yashil o'tish integral indeksi

Tahlil shuni ko'rsatadiki, umumiy o'rtacha bo'yicha eng kuchli mezonlar "madaniy-autentik tajriba" va "ekotizimni asrash", eng zaif mezonlar esa "raqamli ko'rinish", "joylashtirish va ovqatlanish" hamda "xavfsizlik"dir. Bu esa Samarqand tog' turizmida landshaft va meros resurslari nisbatan yaxshi, biroq ularni bozorlash, standartlashtirish va xavfsiz xizmatga aylantirish mexanizmlari yetarli emasligini anglatadi (5-jadval).

5-jadval.

Xorijiy ilg'or amaliyotlar va ularning o'lchanadigan natijalari

Mamlakat	Asosiy dastur yoki siyosat	Amaliy mexanizm	O'lchanadigan natija	O'zbekiston uchun yo'riq
Shveysariya	Swisstainable va Swiss Parks	Milliy darajada sertifikatga yaqinlashtirilgan ko'p bosqichli dastur, parklar va hududiy mahsulotlarni integratsiya qilish	2 200 dan ortiq turizm biznesi dasturda qatnashmoqda; 2024-yilda 42,8 mln tunash qayd etilgan; 20 ta park mamlakat hududining 15 foizini qamrab oladi	Yashil yorliqni marketing bilan emas, hududiy mahsulot va transport siyosati bilan birlashtirish kerak
Sloveniya	Green Scheme of Slovenian Tourism	Milliy "Slovenia Green" yorlig'i, destinatsiya va korxonalarni yagona standart bo'yicha audit qilish	270 dan ortiq destinatsiya va provayderlar yorliq olgan; ular orasida 58 destinatsiya va 160 joylashtirish obyekti bor; 2020-yilda yashil yorliqdagi destinatsiyalar turistik kelishlarning 80 foizini qamrab olgan	Samarqand viloyatida rayonlar va obyektlar uchun yagona yashil reyting tizimi yaratish mumkin
Avstriya	Plan T, Tyrol observatoriyasi, Salzburg Guest Mobility Ticket	Barqaror turizm bo'yicha milliy strategiya, hududiy observatoriya va barcha tunovchi turistlar uchun bepul jamoat transporti	2024-yilda 154,29 mln tunash va 46,71 mln kelish qayd etilgan; Tyrol observatoriyasi 34 turizm mintaqasini qamrab oladi; 2025-yildan Salzburgda barcha tunovchi mehmonlar uchun transport chiptasi joriy qilingan	Tog' destinatsiyalarida transport tirbandligini kamaytirish uchun shuttle, park-and-ride va observatoriya zarur

Izoh: Shveysariya bo'yicha Swisstainable ishtirokchilari, 2024-yilgi tunashlar va Swiss Parks ko'rsatkichlari rasmiy manbalarda keltirilgan; Sloveniya bo'yicha Green Scheme doirasidagi yorliqlar soni, sektor qamrovi va 2024-yilgi turist oqimi ham rasmiy portal va statistika bilan tasdiqlangan; Avstriya bo'yicha Plan T, 2024-yilgi tunash va kelishlar, Salzburg Guest Mobility Ticket hamda Tyrol barqaror turizm observatoriyasi ko'rsatkichlari rasmiy hujjatlarga asoslanadi [17].

Xorijiy tajriba uchta umumiy xulosani beradi. Birinchidan, tog' turizmi "tabiatga yaqin mahsulot" bo'lgani uchungina barqaror bo'lib qolmaydi; barqarorlikni sertifikatlash, observatoriya, monitoring va normativ talablar orqali institutsionallashtirish kerak. Sloveniya tajribasida yashil standartlarning milliy tarmoqqa aylanishi aynan shu yondashuvni ko'rsatadi, Avstriyada esa Tyrol darajasida observatoriya va hududiy hisobotlar barqarorlikni doimiy nazorat predmetiga aylantirgan [18].

Ikkinchidan, yashil iqtisodiyot nuqtayi nazaridan tog' turizmining eng katta tashqi samarasini transport siyosati belgilaydi. OECD dekarbonizatsiya va resurs samaradorligini yashil turizm o'tishining markaziy vazifasi deb ko'radi. Salzburgning barcha tunovchi mehmonlar uchun jamoat transporti chipta modeli shuni ko'rsatadiki, "transportni keyinroq hal qilamiz" degan yondashuv emas, balki "mahsulotning o'ziga transportni singdirish" modeli samaraliroq. Bu Omonqo'ton, Ohalik va Hazrati Dovud uchun ayniqsa muhim, chunki bu obyektlarda pik mavsum oqimi yuqori yoki o'sish sur'ati baland [19].

Uchinchidan, mahalliy qiymat zanjiri barqarorlikning ajralmas qismidir. Shveysariyada parklar, hududiy mahsulotlar va turizm brendi bir-biri bilan uzviy bog'langan; Sloveniyada esa yashil yorliq faqat mehmonxona uchun emas, balki destinatsiya boshqaruvi, parklar, agentliklar va restoranlar uchun ham amal qiladi. Bu Samarqand viloyatida tog' turizmini alohida obyektlar emas, balki klasterlar sifatida ko'rish zarurligini bildiradi: Omonqo'ton — oilaviy ekorekreasiya va mehmon uylari; Ohalik — sog'lomlashtirish va qisqa masofali tog'oldi dam olish; Hazrati Dovud — ziyorat va yumshoq trekking; Pangat — kam ta'sirli marshrut va Sentob bilan bog'langan trekking mahsuloti [20].

Mazkur natijalarni O'zbekistonning amaldagi strategik maqsadlari bilan bog'laganda, tog' turizmini rivojlantirish "yangi obyekt qurish" bilan cheklanmasligi kerak. U 2030-yilga qadar qayta tiklanuvchi energiya ulushini 54 foizga yetkazish, emissiya intensivligini 35 foizga kamaytirish, resurs tejovchi inshootlar va yashil investitsiyalarni

kengaytirish kabi milliy maqsadlar bilan to'g'ridan to'g'ri uyg'un bo'lishi zarur. Bundan tashqari, amaldagi me'yoriy bazada tog'li va olis hududlarda turistik infratuzilmani rivojlantirish jamg'armasi kabi instrumentlar mavjud; World Bank qo'llovidagi tabiatga asoslangan turizm loyihalarida esa Samarqand State Forestry hududida trail va tashrif buyuruvchilar infratuzilmasini loyihalash elementlari allaqachon ko'zda tutilgan [21].

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqotning asosiy xulosasi shuki, yashil iqtisodiyot sharoitida Samarqand viloyatining tog' turizmi obyektlari orasida "eng yaxshi" bitta universal model yo'q; aksincha, har bir obyekt turli funksional profilga ega. Omonqo'ton bugungi kunda bozorga eng tayyor va iqtisodiy jihatdan kuchli obyekt, biroq aynan shuning uchun ekologik yuklamasi eng tez oshadigan hududdir. Ohalik barqaror va ko'p mavsumli rivojlanish uchun eng muvozanatli obyekt ko'rinishiga ega. Hazrati Dovud kuchli ijtimoiy-madaniy kapitalga ega bo'lsa-da, sanitariya, xavfsizlik va tashrif oqimini boshqarishda sezilarli modernizatsiyani talab qiladi. Pangat esa qisqa muddatda mass-turizm emas, balki kam ta'sirli marshrutli, hamjamiyatga tayangan va raqamli sotiladigan ekologik mahsulot sifatida rivojlantirilishi maqsadga muvofiq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. World Travel & Tourism Council (WTTC). Economic Impact Research. <https://wtcc.org/research/economic-impact>
2. O'zbekiston Respublikasi qonunchilik ma'lumotlari bazasi (Lex.uz). <https://lex.uz/docs/-4539502>
3. O'zbekiston Respublikasi Turizm qo'mitasi (gov.uz). Urgut tumanidagi Omonqo'ton qishlog'iga rasmiy "turizm qishlog'i" maqomi berilishi. <https://gov.uz/en/uzbektourism/news/view/64726>
4. OECD. Promoting a green tourism recovery. OECD Tourism Trends and Policies 2022. https://www.oecd.org/en/publications/oecd-tourism-trends-and-policies-2022_a8dd3019-en/full-report/promoting-a-green-tourism-recovery_6754d0a3.html
5. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. Tourism and Recreation. https://stat.uz/img/news/tourism-and-recreation_p37860.pdf
6. Samarqand viloyati hokimligi axborot xizmati. Omonqo'ton qishlog'iga "turizm qishlog'i" maqomi berilishi. <https://samarkand.uz/en/press/news/urgut-tumanidagi-omonqoton-qishlogiga-rasman-turizm-qishlogi-maqomi-berildi>
7. MDPI. Economic frameworks of sustainable tourism. <https://www.mdpi.com/2227-7099/10/6/137>
8. Springer. Tourism sustainability and mountain regions study. <https://link.springer.com/article/10.1007/s11629-020-6239-4>
9. MDPI. Sustainability indicators in tourism and climate risk. <https://www.mdpi.com/2071-1050/16/21/9449>
10. ResearchGate. O'zbekistonda barqaror turizm rivojlanishining holati va omillar tahlili. <https://www.researchgate.net/publication/397599431>
11. ResearchGate. O'zbekistonda barqaror turizm rivojlanishining hozirgi holati va ta'sir etuvchi omillar tahlili. <https://www.researchgate.net/publication/397599431>
12. UN Statistics Division. System of Environmental-Economic Accounting for Tourism (MST). https://unstats.un.org/UNSDWebsite/statcom/session_54/documents/BG-3h-MST30012023-E.pdf
13. Lex.uz – O'zbekiston Respublikasi normativ-huquqiy hujjatlar bazasi. <https://lex.uz/docs/-4539502>
14. O'zbekiston Respublikasi Statistika qo'mitasi. Turizm bo'yicha tanlanma kuzatuv. <https://stat.uz/en/press-center/news-of-committee/55093-o-zbekiston-respublikasi-hududiga-kirish-va-chiqishga-oid-turizm-bo-yicha-navbatdagi-tanlanma-kuzatuvlar-tashkil-etildi-3>
15. Global Sustainable Tourism Council (GSTC). About GSTC. <https://www.gstc.org/about/>
16. Global Sustainable Tourism Council (GSTC). Methodological framework. <https://www.gstc.org/about/>
17. Switzerland Tourism. Sustainability in Switzerland. <https://www.myswitzerland.com/en/planning/about-switzerland/sustainability/>
18. Slovenia Tourism Board. Green Scheme of Slovenian Tourism. <https://www.slovenia.info/en/business/green-scheme-of-slovenian-tourism>
19. OECD. Green tourism recovery and transport integration. https://www.oecd.org/en/publications/oecd-tourism-trends-and-policies-2022_a8dd3019-en/full-report/promoting-a-green-tourism-recovery_6754d0a3.html
20. Switzerland Tourism. Swiss Parks. <https://www.myswitzerland.com/en/destinations/nature/swiss-parks/>
21. Lex.uz. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori / normativ hujjat. <https://lex.uz/docs/-8050769>
22. Lex.uz (takroriy hujjat). <https://lex.uz/docs/-4539502>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 6/3

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>